

THE PALIVERSE PROJECT

Το σύμπαν της σοφίας του Βούδα

Σχόλια (Aṭṭhakathā)

- 3. Ο Κανόνας της ανώτερης διδασκαλίας - Σχόλια
(3. Abhidhamma Piṭaka - Aṭṭhakathā)
- 5. Σχόλια για τα θέματα αντιπαράθεσης (5. Kathāvatthu-
aṭṭhakathā)
 - 1. Συζήτηση για την ύπαρξη του «ατόμου»
(1. Puggalakathā)

PaliVerse

5. Σχόλια για τα θέματα αντιπαράθεσης

Namo tassa bhagavato arahato sammāsambuddhassa

Abhidhammapiṭake

Kathāvatthu-aṭṭhakathā

Nisinno devalokasmiṃ, devasaṅghapurakkhato;
Sadevakassa lokassa, satthā appaṭipuggalo.

Sabbapaññattikusalo, paññattiparidīpanaṃ;
Vatvā puggalapaññattiṃ, loke uttamaṃpuggalo.

Yaṃ puggalakathādīnaṃ, kathānaṃ vatthubhāvato;
Kathāvatthuppakaraṇaṃ, saṅkhepena adesayī.

Mātikāṭṭhapaneneva, ṭhapitassa surālaye;
Tassa moggaliputtana, vibhattassa mahītale.

Idāni yasmā sampatto, atthasaṃvaṇṇanākkamo;
Tasmā naṃ vaṇṇayissāmi, taṃ suṇātha samāhitāti.

Nidānakathā

Yamakapāṭiḥīrāvasānasmiñhi bhagavā tidasapure pāricchattakamūle
paṇḍukambasilāyaṃ vassaṃ upagantvā mātaraṃ kāyasakkhiṃ katvā devaparisāya
abhidhammakathaṃ kathento

dhammasaṅgaṇīvibhaṅgadhātukathāpuggalapaññattipakaraṇāni desayitvā
kathāvatthudesanāya vāre sampatte “anāgate mama sāvako mahāpañño
moggaliputtatissatthero nāma uppannaṃ sāsanaṃ malaṃ sodhetvā tatiyasaṅgītiṃ
karonto bhikkhusaṅghassa majjhe nisinno sakavāde pañca suttasatāni paravāde
pañcāti suttasahassaṃ samodhānetvā imaṃ pakaraṇaṃ bhājessatī”ti tassokāsaṃ
karonto yā cesā puggalavāde tāva catūsu pañhesu dvinnāṃ pañcakānaṃ vasena
aṭṭhamukhā vādayutti, taṃ ādiṃ katvā sabbakathāmaggesu
asampanṇabhāṇavāramattāya tantiyā mātikaṃ ṭhapesi. Athāvasesaṃ
abhidhammakathaṃ vitthāranayeneva kathetvā vutthavasso
suvaṇṇarajatasopānamajjhe maṇimayena sopānena devalokato saṅkassanagare
oruyha sattahitaṃ sampādentō yāvatāyukaṃ ṭhatvā anupādisesāya nibbānadhātuyā
parinibbāyi.

Athassa mahākassapappamukho vasīgaṇo ajātasatturājānaṃ sahāyaṃ gahetvā
dhammavinayasārīraṃ saṅghaṃ āropesi. Tato vassasatassa accayena vajjiputtakā
bhikkhū dasa vatthūni dīpayiṃsu. Tāni sutvā kākaṇḍakassa brāhmaṇassa putto

yasatthero susunāgaputtam kālāsokam nāma rājānam sahāyam gahetvā
dvādasannam bhikkhusatasahassānam antare sattatherasatāni uccinitvā tāni
dasavatthūni madditvā dhammavinayasārīram saṅgaham āropesi.

Tehi pana dhammasaṅgāhakattherehi niggahitā dasasahassā vajjiputtakā bhikkhū
pakkham pariyesamānā attano anurūpam dubbalapakkham labhitvā visum
mahāsaṅghikācariyakulam nāma akaṃsu. Tato bhijjivā aparāni dve ācariyakulāni
jātāni - gokulikā ca ekabyohārikā ca. Gokulikanikāyato bhijjivā aparāni dve
ācariyakulāni jātāni - paṇṇattivādā ca bāhuliyā ca. Bahussutikātipi tesamyeva
nāmaṃ. Tesamyeva antare cetiyavādā nāma apare ācariyavādā uppannā. Evaṃ
mahāsaṅghikācariyakulato dutiye vassasate pañcācariyakulāni uppannāni. Tāni
mahāsaṅghikehi saddhiṃ cha honti.

Tasmiṃyeva dutiye vassasate theravādato bhijjivā dve ācariyavādā uppannā -
mahisāsakā ca vajjiputtakā ca. Tattha vajjiputtakavādato bhijjivā apare cattāro
ācariyavādā uppannā - dhammuttariyā, bhadrāyānikā, channāgārikā, samitiyāti. Puna
tasmiṃyeva dutiye vassasate mahisāsakavādato bhijjivā sabbatthivādā
dhammaguttikāti dve ācariyavādā uppannā. Puna sabbatthivādakulato bhijjivā
kassapikā nāma jātā. Kassapikesu bhinnesu apare saṅkantikā nāma jātā.
Saṅkantikesu bhinnesu suttavādā nāma jātāti theravādato bhijjivā ime ekādasā
ācariyavādā uppannā. Te theravādehi saddhiṃ dvādasā honti. Iti ime ca dvādasā,
mahāsaṅghikānañca cha ācariyavādāti sabbeva aṭṭhārāsa ācariyavādā dutiye
vassasate uppannā. Aṭṭhārāsa nikāyātipi, aṭṭhārāsācariyakulānītipi etesamyeva
nāmaṃ. Etesu pana sattarāsa vādā bhinnakā, theravādo asambhinnakoti veditabbo.
Vuttampi cetam dīpavaṃse -

“Nikkaḍḍhitā pāpabhikkhū, therehi vajjiputtakā;
Aññaṃ pakkham labhitvāna, adhammavādī bahū janā.

“Dasasahassā samāgantvā, akaṃsu dhammasaṅgaham;
Tasmāyam dhammasaṅgīti, mahāsaṅgīti vuccati.

“Mahāsaṅgītikā bhikkhū, vilomaṃ akaṃsu sāsane;
Bhinditvā mūlasaṅgaham, aññaṃ akaṃsu saṅgaham.

“Aññaṃ saṅgahitā suttaṃ, aññaṃ akariṃsu te;
Atthaṃ dhammañca bhindiṃsu, vinaye nikāyesu ca pañcasu.

“Pariyāyadesitañcāpi, atho nipariyāyadesitaṃ;
Nītatthañceva neyyatthaṃ, ajānitvāna bhikkhavo.

“Aññaṃ sandhāya bhaṇitaṃ, aññaṃ atthaṃ ṭhapayiṃsu te;
Byañjanacchāyāya te bhikkhū, bahuṃ atthaṃ vināsayuṃ.

“Chaḍḍetvāna ekadesaṃ, suttaṃ vinayagambhīraṃ;
Patirūpaṃ suttaṃ vinayaṃ, tañca aññaṃ kariṃsu te.

“Parivāraṃ atthuddhāraṃ, abhidhammaṃ chappakaraṇaṃ;
Paṭisambhidañca niddesaṃ, ekadesaṃ jātakaṃ.

“Ettakaṃ vissajjitvāna, aññāni akariṃsu te;

Nāmaṃ liṅgaṃ parikkhāraṃ, ākappakaraṇāni ca.

“Pakatibhāvaṃ jahitvā, tañca aññaṃ akaṃsu te;
Pubbaṅgaṃ bhinnavādā, mahāsaṅgītikārakā.

“Tesañca anukārena, bhinnavādā bahū ahu;
Tato aparakālamhi, tasmim bhedo ajāyatha.

“Gokulikā ekabyohāri, dvidhā bhijjittha bhikkhavo;
Gokulikānaṃ dve bheda, aparakālamhi jāyatha.

“Bahussutikā ca paññatti, dvidhā bhijjittha bhikkhavo;
Cetiya ca punavādī, mahāsaṅgītibhedakā.

“Pañcavādā ime sabbe, mahāsaṅgītimūlakā;
Atthaṃ dhammañca bhindiṃsu, ekadesañca saṅgahaṃ.

“Ganthañca ekadesañhi, chaḍḍetvā aññaṃ akaṃsu te;
Nāmaṃ liṅgaṃ parikkhāraṃ, ākappakaraṇāni ca.

“Pakatibhāvaṃ jahitvā, tañca aññaṃ akaṃsu te;
Visuddhattheravādamhi, puna bhedo ajāyatha.

“Mahisāsakā vajjiputtakā, dvidhā bhijjittha bhikkhavo;
Vajjiputtakavādamhi, catudhā bhedo ajāyatha.

“Dhammuttarikā bhaddayānikā, channāgārikā ca samiti;
Mahisāsakānaṃ dve bheda, aparakālamhi ajāyatha.

“Sabbatthivādā dhammaguttā, dvidhā bhijjittha bhikkhavo;
Sabbatthivādānaṃ kassapikā, saṅkantikassapikena ca.

“Saṅkantikānaṃ suttavādī, anupubbena bhijjatha;
Ime ekādaśa vādā, sambhinnā theravādato.

“Atthaṃ dhammañca bhindiṃsu, ekadesañca saṅgahaṃ;
Ganthañca ekadesañhi, chaḍḍetvā aññaṃ akaṃsu te.

“Nāmaṃ liṅgaṃ parikkhāraṃ, ākappakaraṇāni ca;
Pakatibhāvaṃ jahitvā, tañca aññaṃ akaṃsu te.

“Sattarasa bhinnavādā, ekavādo abhinnako;
Sabbevaṭṭhārasa honti, bhinnavādena te saha.

“Nigrodhova mahārukkho, thera vādānamuttamo;
Anūnaṃ anadhikañca, kevalaṃ jinasāsaṃ.

“Santakā viya rukkhamhi, nibbattā vādasesakā;
Paṭhame vassasate natthi, dutiye vassasatantare;
Bhinnā sattarasa vādā, uppannā jinasāsane”ti.

Aparāparaṃ pana hemavatikā, rājagirikā, siddhatthikā, pubbaseliyā, aparaseliyā, vājiriyāti aññepi cha ācariyavādā uppannā. Te idha anadhippetā. Purimakānaṃ pana atthārasannaṃ ācariyavādānaṃ vasena pavattamāne sāsane paṭiladdhasaddho asoko dhammarājā divase divase buddhapūjāya sataṣaḥassaṃ, dhammapūjāya sataṣaḥassaṃ, saṅghapūjāya sataṣaḥassaṃ, attano ācariyassa nigrodhattherassa sataṣaḥassaṃ, catūsu dvāresu bhesajjatthāya sataṣaḥassanti pañcasataṣaḥassāni pariccajanto sāsane uḷāraṃ lābhasakkāraṃ pavattesi.

Titthiyā hatalābhasakkārā antamaso ghāsacchādanamattampi alabhantā lābhasakkāraṃ patthayamānā bhikkhūsu pabbajitvā sakāni sakāni diṭṭhigatāni - “ayaṃ dhammo, ayaṃ vinayo, idaṃ satthusāsana”nti dīpenti. Pabbajjaṃ alabhamānāpi sayameva kese chinditvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā vihāresu vicarantā uposathakammādikaraṇakāle saṅghamajjhaṃ pavisanti. Te bhikkhusaṅghena dhammena vinayena satthusāsanena niggayhamānāpi dhammavinayānulomāya paṭipattiyā asaṅghahantā anekarūpaṃ sāsanaṃ abbudañca malañca kaṇṭakañca samuṭṭhāpenti. Keci aggaṃ paricaranti, keci pañcātape tapanti, keci ādiccaṃ anuparivattanti, keci “dhammañca vinayañca vobhindissāmā”ti tathā tathā paggaṇhiṃsu. Tadā bhikkhusaṅgho na tehi saddhiṃ uposathaṃ vā pavāraṇaṃ vā akāsi. Asokārāme satta vassāni uposatho upacchijji.

Rājā “āṇāya kāressāmī”ti vāyamantopi kāretuṃ nāsakkhi, aññadatthu duggahitagāhinā bālena amaccena anekesu bhikkhūsu jīvitā voropitesu vippaṭisārī ahoṣi. So tañca vippaṭisāraṃ tañca sāsane uppannaṃ abbudaṃ vūpasametukāmo “ko nu kho imasmiṃ atthe paṭibalo”ti saṅghaṃ pucchitvā “moggaliputtatissatthero, mahārājā”ti sutvā saṅghassa vacanena ahogaṅgāpabbatato therāṃ pakkosāpetvā iddhipāṭihāriyadassanaṃ therassa ānubhāve nibbikiccho attano kukkuccaṃ pucchitvā vippaṭisāraṃ vūpasamesi. Theropi taṃ rājuyyāneyeva vasanto satta divasāni samayaṃ uggaṇhāpesi. So uggaḥitasamayo sattame divase asokārāme bhikkhusaṅghaṃ sannipātāpetvā sāṇipākāraṃ parikkhipāpetvā sāṇipākārantare nisinno ekaladdhike ekaladdhike bhikkhū ekato ekato kāretvā ekamekaṃ bhikkhusamūhaṃ pakkosāpetvā pucchi - “bhante, kiṃvādī sammāsambuddho”ti? Tato sassatavādino - “sassatavādī”ti āhaṃsu. Ekaccasassatikā, antānantikā, amarāvikkhepikā, adhiccasamuppannikā, saññīvādā, asaññīvādā, nevasaññīnāsaññīvādā, ucchedavādā, diṭṭhadhammanibbānavādā - “diṭṭhadhammanibbānavādī”ti āhaṃsu. Rājā paṭhamameva samayassa uggaḥitattā nayime bhikkhū aññatitthiyā imeti ṇatvā tesāṃ setakāni vatthāni datvā uppabbājesi. Te sabbe pi satṭhisahassā ahesuṃ.

Athaññe bhikkhū pakkosāpetvā pucchi - “kiṃvādī, bhante, sammāsambuddho”ti? “Vibhajjavādī, mahārājā”ti. Evaṃ vutte rājā therāṃ pucchi - “vibhajjavādī, bhante, sammāsambuddho”ti? “Āma, mahārājā”ti. Tato rājā ‘suddhaṃ dāni, bhante, sāsanaṃ, karotu bhikkhusaṅgho uposatha’nti ārakkhaṃ datvā nagaraṃ pāvisi. Samaggo saṅgho sannipatitvā uposathaṃ akāsi. Tasmīṃ sannipāte satṭhibhikkhusataṣaḥassāni ahesuṃ. Tasmīṃ samāgame moggaliputtatissatthero yāni ca tadā uppannāni vatthūni, yāni ca āyatiṃ uppajjissanti, sabbesampi tesāṃ paṭibāhanatthaṃ satthārā dinnanayavaseneva tathāgatena ṭhapitamātikaṃ vibhajanto sakavāde pañca suttasatāni paravāde pañcāti suttasahassaṃ āharitvā imaṃ parappavādamathanaṃ āyatilakkhaṇaṃ kathāvatthuppakaraṇaṃ abhāsi.

Tato satṭhisataṣaḥassasaṅkhyesu bhikkhū uccinitvā tipīṭakapariyattidharānaṃ

pabhinnapaṭisambhidānaṃ bhikkhūnaṃ saḥassamekaṃ gahetvā yathā mahākassapaṭṭhēro ca yasatṭhēro ca dhammañca vinayañca saṅgāyimsu; evameva saṅgāyanto sāsanaṃ malaṃ visodhetvā tatiya-saṅgītiṃ akāsi. Tattha abhidhammaṃ saṅgāyanto imaṃ yathābhāsitaṃ pakaraṇaṃ saṅgahaṃ āropesi. Tena vuttaṃ -

“Yaṃ puggalakathādīnaṃ, kathānaṃ vatthubhāvato;
Kathāvatthupakaraṇaṃ, saṅkhepena adesayī.

“Mātikāṭṭhapaneneva, ṭhapitassa surālaye;
Tassa moggaliputtena, vibhattassa mahītale.

“Idāni yasmā sampatto, atthasaṃvaṇṇanākkamo;
Tasmā naṃ vaṇṇayissāmi, taṃ suṇātha samāhitā”ti.

Nidānakathā niṭṭhitā.

Mahāvaggo

1. Puggalakathā

1. Suddhasaccikaṭṭho

1. Anulomapaccanīkavaṇṇanā

1. Tattha puggalo upalabbhati saccikaṭṭhaparamatthenāti ayaṃ pucchā. Āmantāti ayaṃ paṭijānaṃ. Kassa paṇāyaṃ pucchā, kassa paṭijānaṃ? Asukassāti na vattabbā. Bhagavatā hi imasmiṃ pakaraṇe nānappakārānaṃ laddhīnaṃ visodhanatthaṃ tantivasena mātikā ṭhapitā. Sā therena satthārā dinnanaye ṭhatvā tantivasena vibhattā. Na hi thero yattakā ettha vādamaggā dassitā, tattakehi vādīhi saddhiṃ vādena viggāhikakathaṃ kathesi. Evaṃ santēpi pana tāsāṃ tāsāṃ kathānaṃ atthassa sukhāvadhāraṇatthaṃ sakavādīpucchā, paravādīpucchā, sakavādīpaṭiññā, paravādīpaṭiññāti evaṃ vibhāgaṃ dassetvāva atthavaṇṇanaṃ karissāma.

Puggalo upalabbhati saccikaṭṭhaparamatthenāti hi ayaṃ sakavādīpucchā. Tāya “ye atthi puggaloti evaṃladdhikā puggalavādino, te evaṃ pucchitabbā”ti dīpeti. Ke pana puggalavādinoti? Sāsane vajjiputtakā ceva samitiyā ca bahiddhā ca bahū aññatitthiyā. Tattha puggaloti attā, satto jīvo. Upalabbhatīti paññāya upagantvā labbhati, ñāyatīti attho. Saccikaṭṭhaparamatthenāti ettha saccikaṭṭhoti māyāmarīciādayo viya abhūtākārena aggahetabbo bhūtaṭṭho. Paramatthoti anussavādivasena aggahetabbo uttamattho. Ubhayenāpi yo parato “puggalo upalabbhati saccikaṭṭhaparamatthena, rūpañca upalabbhatī”tiādinā khandhāyatanadhātuindriyavasena sattapaññāsavidho dhammappabhedo dassito. Yathā so bhūtena sabhāvaṭṭhena upalabbhati, evaṃ tava puggalo upalabbhatīti pucchati. Paravādī āmantāti paṭijānāti. Paṭijānanañhi katthaci “āma, bhante”ti āgacchati, katthaci “āmo”ti paṭijānaṃ āgacchati. Idha pana “āmantā”ti āgataṃ. Tatrāyaṃ adhippāyo - so hi yaṃ taṃ parato vuttaṃ bhagavatā - “atthi puggalo atthahitāya paṭipanno”ti suttaṃ āgataṃ, taṃ gahetvā yasmā pana bhagavā saccavādī na viśaṃvādanapurekkhāro vācaṃ bhāsati, nāpi anussavādivasena dhammaṃ deseti,

sadevakam pana lokam sayam abhiññā sacchikatvā pavedeti, tasmā yo tena vutto “atthi puggalo attahitāya paṭipanno”ti, so saccikaṭṭhaparamattheneva atthīti laddhim gahetvā “āmanta”ti paṭijānāti.

Athassa tādisassa lesavacanassa chalavādassa okāsam adadamāno sakavādī yo saccikaṭṭhotiādimāha. Tatrāyam adhippāyo - yvāyam parato “sappaccayo appaccayo, saṅkhato asaṅkhato, sassato, asassato sanimitto animitto”ti evam paridīpito rūpādisattapaññāsavidho dhammappabhedo āgato; na sammutisaccavasena, nāpi anussavādivasena gahetabbo. Attano pana bhūtatāya eva saccikaṭṭho, attapaccakkhatāya ca paramattho. Tam sandhāyāha - “yo saccikaṭṭho paramattho, tato so puggalo upalabbhati saccikaṭṭhaparamatthena”ti.

Tatoti karaṇavacanametam, tasmā tena saccikaṭṭhaparamatthena so puggalo upalabbhatīti ayamettha attho. Idam vuttam hoti - ruppanādibhedena vā sappaccayādibhedena vā ākārena yo saccikaṭṭhaparamattho upalabbhati, kiṃ te puggalopi tenākārena upalabbhatīti? Na hevaṃ vattabbe avajānāna paravādissa. So hi tathārūpam puggalam anicchanto avajānāti. Tatrāyam padacchedo - ‘na hi evam vattabbe’ti, na hi evantipi vaṭṭati. Dvinnampi evam na vattabboti attho.

Ājānāhi niggahanti sakavādivacanam. Yasmā te purimāya vattabbapaṭiññāya pacchimā navattabbapaṭiññā, pacchimāya ca purimā na sandhiyati, tasmāpi niggaham patto. Tam niggaham dosam aparādham sampaṭicchāhīti attho. Evam niggaham ājānāpetvā idāni tam ṭhapanāya ceva anulomapaṭilomato pāpanāropanānaṃ vasena pākaṭam karonto hañci puggalotiādimāha. Tattha hañci puggalo upalabbhatīti yadi puggalo upalabbhati, sace puggalo upalabbhati saccikaṭṭhaparamatthenāti attho. Ayam tāva paravādīpakkhassa ṭhapanato niggahapāpanāropanānam lakkhaṇabhūtā anulomaṭhapanā nāma. Tena vata retiādi anulomapakkhe niggahassa pāpitattā anulomapāpanā nāma. Tattha tenāti kāraṇavacanam. Vatāti okappanavacanam. Reti āmantanavacanam. Idam vuttam hoti - tena, re vattabbe vata, re hambho, bhadrāmukha, tena kāraṇena vattabbavevāti. Yam tattha vadesītiādi anulomapakkhe niggahassa āropitattā anulomaropanā nāma. Yam tassa pariyoṣāne micchātipadam tassa purato idam te’ti āharitabbam. Idam te micchāti ayañhettha attho. Parato ca pāliyam etaṃ āgatameva.

No ce pana vattabbetiādi “na hevaṃ vattabbe”ti paṭikkhittapakkhassa ṭhapitattā paṭilomato niggahapāpanāropanānam lakkhaṇabhūtā paṭilomaṭhapanā nāma. No ca vata retiādi paṭilomapakkhe niggahassa pāpitattā paṭilomapāpanā nāma. Puna yam tattha vadesītiādi paṭilomapakkhe niggahassa āropitattā paṭilomaropanā nāma. Idhāpi pariyoṣāne micchātipadassa purato idam teti āharitabbameva. Paratopi evarūpesu ṭhānesu eseva nayo.

Tatrāyam ādito paṭṭhāya saṅkhepattho - yadi puggalo upalabbhati saccikaṭṭhaparamatthena, tena vata bho so upalabbhatīti vattabbo. Yam pana tattha vadesi “vattabbo kho purimapañhe ‘saccikaṭṭhaparamatthena upalabbhatī’ti, no ca vattabbo dutiyapañhe ‘tato so puggalo upalabbhatī’”ti, idam te micchāti evam tāva anulomato ṭhapanāpāpanāropanā honti. Atha na vattabbo dutiyapañhe “tato so upalabbhatī”ti, purimapañhepi na vattabbova. Yam panettha vadesi “vattabbo kho purimapañhe ‘saccikaṭṭhaparamatthena upalabbhatī’ti, no ca vattabbo dutiyapañhe ‘tato so puggalo upalabbhatī’”ti, idam te micchāti evam paṭilomato ṭhapanāpāpanāropanā honti. Evametam niggahassa ca anulomapaṭilomato catunnam

pāpanāropanānañca vuttattā upalabbhatītiādikaṃ anulomapañcakaṃ nāma. Ettha ca kiñcāpi anulomato pāpanāropanāhi eko, paṭilomato pāpanāropanāhi ekoti dve niggahā katā. ‘Ājānāhi niggaha’nti etasseva panettha puggalo upalabbhatīti paṭhamam vādam nissāya paṭhamassa niggahassa dvīhākārehi āropitattā ekovāyam niggahoti paṭhamo niggaho.

2. Idāni paccaṇīkanayo hoti. Tattha pucchā paravādissa. So hi “atthi puggalo attahitāya paṭipanno”ti gahitattā “nupalabbhatī”ti asampaṭicchanto evaṃ pucchati. Sakavādī yathā rūpādidhammā upalabbhanti, evaṃ anupalabbhanīyato āmantāti paṭijānāti. Puna itaro attanā adhippetam saccikaṭṭhamyeva sandhāya yo saccikaṭṭhotiādīmāha. Sammutisaccaparamatthasaccāni vā ekato katvāpi evamāha. Sakavādī ‘puggalo’ti upādāpaññattisabbhāvatopi dvinnam saccānam ekato katvā pucchitattāpi na hevanti paṭikkhipati.

Idāni kiñcāpi tena paṭhamam paramatthasaccavasena nupalabbhanīyatā sampaṭicchitā, pacchā sammutisaccavasena vomissakavasena vā paṭikkhittā. Paravādī pana ‘nupalabbhatī’ti vacanasāmaññamattam chalavādam nissāya yaṃ tayā paṭhamam paṭiññātam, tam pacchā paṭikkhittanti bhaṇḍanassa paṭibhaṇḍanam viya attano katassa niggahakammassa paṭikammaṃ karonto ājānāhi paṭikammanti āha. Idāni yathāssa anulomapañcake sakavādinā vādaṭṭhapanam katvā anulomapaṭilomato pāpanāropanāhi niggaho pākaṭo kato, evaṃ paṭikammaṃ pākaṭam karonto hañci puggalotiādīmāha. Tam heṭṭhā vuttanayeneva atthato veditabbam. Yasmā panettha ṭhapanā nāma paravādīpakkhassa ṭhapanato “ayaṃ tava doso”ti dassetuṃ ṭhapanamattameva hoti, na niggahassa vā paṭikammassa vā pākaṭabhāvakaraṇam, pāpanāropanāhi panassa pākaṭakaraṇam hoti. Tasmā idaṃ anulomapaṭilomato pāpanāropanānam vasena catūhākārehi. Paṭikammassa katattā paṭikammacatukkaṃ nāmāti ekaṃ catukkaṃ veditabbam.

3. Evaṃ paṭikammaṃ katvā idāni yvāssa anulomapañcake sakavādinā niggaho kato, tassa tameva chalavādam nissāya dukkaṭabhāvam dassento tvañce pana maññasītiādīmāha. Tattha tvaṃ ce pana maññasīti yadi tvaṃ maññasi. Vattabbe khoti idaṃ paccaṇīke āmantāti paṭiññam sandhāya vuttam. No ca vattabbeti idaṃ pana na hevāti avajānanam sandhāya vuttam. Tena tava tatthāti tena kāraṇena tvaṃyeva tasmim nupalabbhatīti pakkhe - “hevaṃ paṭijānantanti āmantā”ti evaṃ paṭijānanto. Hevaṃ niggahetabbeti puna na hevāti avajānanto evaṃ niggahetabbo. Atha tam niggaṇhāmāti athevaṃ niggahārahaṃ tam niggaṇhāma. Suniggahito ca hoṣīti sakena matena niggahitattā suniggahito ca bhavasi.

Evamassa niggahetabbabhāvam dassetvā idāni tam niggaṇhanto hañcītiādīmāha. Tattha ṭhapanāpāpanāropanā heṭṭhā vuttanayeneva veditabbā. Pariyosāne pana idaṃ te micchāti idaṃ tava vacanam micchā hotīti attho. Idaṃ chalavādena catūhi ākārehi niggahassa katattā niggahacatukkaṃ nāma.

4. Evaṃ niggaham katvāpi idāni “yadi ayaṃ mayā tava matena kato niggaho dunniggaho, yo mama tayā heṭṭhā anulomapañcake kato niggaho, sopi dunniggaho”ti dassento ese ce dunniggahitetiādīmāha. Tattha ese ce dunniggahiteti eso ce tava vādo mayā dunniggahito. Atha vā eso ce tava mayā kato niggaho dunniggaho. Hevamevaṃ tattha dakkhāti tatthāpi tayā mama heṭṭhā kate niggāhe evamevaṃ passa. Idāni yvāssa heṭṭhā sakavādinā niggaho kato, tam “vattabbe kho”tiādivacanena dassetvā puna tam niggaham aniggahabhāvam upanento no ca

mayam tayātiādīmāha. Tattha no ca mayam tayā tattha hetāya paṭiññāyātiādīsu ayamatto - yasmā so tayā mama kato niggaho dunniggaho, tasmā mayam tayā tattha anulomapañcake āmantāti etāya paṭiññāya evam paṭijānantā puna na hevāti paṭikkhepe katepi “ājānāhi niggaha”nti evam na niggahetabbōyeva. Evam aniggahetabbampi maṃ niggaṇhāsi, īdisena pana niggahena dunniggahitā mayam homa.

Idāni yaṃ niggahaṃ sandhāya “dunniggahitā ca homā”ti avoca, taṃ dassetuṃ hañci puggalo...pe... idaṃ te micchātiāha. Evamidaṃ anulomapaṭilomato catūhi pāpanāropanāhi niggahassa upanītattā upanayanacatukkaṃ nāma hoti.

5. Idāni “na hevaṃ niggahetabbe”tiādikaṃ niggamanacatukkaṃ nāma hoti. Tattha na hevaṃ niggahetabbeti yathāhaṃ tayā niggahito, na hi evaṃ niggahetabbo. Etassa hi niggahassa dunniggahabhāvo mayā sādhitō. Tena hīti tena kāraṇena, yasmā esa niggaho dunniggaho, tasmā yaṃ maṃ niggaṇhāsi hañci puggalo...pe... idaṃ te micchāti, idaṃ niggaṇhanaṃ tava micchāti attho. Tena hi ye kate niggaheti yena kāraṇena idaṃ micchā, tena kāraṇena yo tayā niggaho kato, so dukkaṭo. Yaṃ mayā paṭikammaṃ kataṃ, tadeva sukataṃ. Yāpi cesā paṭikammacatukkādivasena kathāmaggasamapaṭipādanā katā, sāpi sukata. Evametaṃ puggalo upalabbhatītiādikassa anulomapañcakassa nupalabbhatītiādikānaṃ paṭikammaniggahopanayanāniggamanacatukkānaṃ vasena anulomapaccanīkapañcakaṃ nāma niddiṭṭhanti veditabbaṃ. Ettāvatā sakavādino pubbapakkhe sati paravādino vacanasāmaññamattena chalavādena jayo hoti.

2. Paccanīkānulomavaṇṇanā

6. Idāni yathā paravādino pubbapakkhe sati sakavādino dhammeneva tathena sujayo hoti, tathā vāduppattiṃ dassetuṃ puggalo nupalabbhatīti paccanīkānulomapañcakaṃ āradhamaṃ. Tattha paccanīke pucchā paravādissa, rūpādibhedaṃ saccikaṭṭhaparamatthaṃ sandhāya paṭiññā sakavādissa. Suddhasammūttisaccaṃ vā paramatthamissakaṃ vā sammūttisaccaṃ sandhāya yo saccikaṭṭhoti puna anuyogo paravādissa, sammūttivasena nupalabbhatīti navattabbattā missakavasena vā anuyogassa saṃkiñṇattā na hevanti paṭikkhepo sakavādissa. Paṭiññātaṃ paṭikkhipatīti vacanasāmaññamattena ājānāhi niggahantiādivacanāṃ paravādissa. Evamayaṃ puggalo nupalabbhatīti dutiyavādaṃ nissāya dutiyo niggaho hotīti veditabbo. Evaṃ tena chalena niggaho āropito.

7-10. Idāni dhammena samena attano vāde jayaṃ dassetuṃ anulomanaye pucchā sakavādissa, attano laddhiṃ nissāya paṭiññā paravādissa. Laddhiyā okāsaṃ adatvā paramatthavasena puna anuyogo sakavādissa, paramatthavasena puggalassa abhāvato paṭikkhepo paravādissa. Tato paraṃ dhammena samena attano jayadassanattaṃ ājānāhi paṭikammantiādi sabbaṃ sakavādivacanameva hoti. Tattha sabbesaṃ paṭikammaniggahopanayanāniggamanacatukkānaṃ heṭṭhā vuttanayeneva attho veditabbo. Evamidaṃ puggalo nupalabbhatītiādikassa paccanīkapañcakassa upalabbhatītiādīnaṃ paṭikammaniggahopanayanāniggamanacatukkānañca vasena paccanīkānulomapañcakaṃ nāma niddiṭṭhaṃ hoti. Evametāni paṭhamasaccikaṭṭhe dve pañcākāni niddiṭṭhāni. Tattha purimapañcake paravādissa sakavādinā kato niggaho suniggaho. Sakavādissa pana paravādinā chalavādaṃ nissāya paṭikammaṃ katvā attanā sādhitō jayo dujjayo. Dutiyapañcake sakavādissa paravādinā kato

niggaho dunniggaho. Paravādissa pana sakavādinā dhammavādaṃ nissāya paṭikammaṃ katvā attanā sādhito jayo sujayoti paṭhamasaccikaṭṭho. Tatthetaṃ vuccati -

“Niggaho paravādissa, suddho paṭhamapañcake;
Asuddho pana tasseva, paṭikammajayo tahiṃ.

“Niggaho sakavādissa, asuddho dutiyapañcake;
Visuddho pana tasseva, paṭikammajayo tahiṃ.

“Tasmā dvīsupi tñānesu, jayova sakavādino;
Dhammena hi jayo nāma, adhammena kuto jayo.

“Saccikaṭṭhe yathā cettha, pañcakadvayamaṇḍite;
Dhammādhammavaseneva, vutto jayaparājayo.

“Ito paresu sabbesu, saccikaṭṭhesu paṇḍito;
Evameva vibhāveyya, ubho jayaparājaye”ti.

2. Okāsasaccikaṭṭho

1. Anulomapaccanīkavaṇṇanā

11. Evaṃ suddhikasaccikaṭṭhaṃ vitthāretvā idāni tameva aparehi okāsādīhi nayehi vitthāretuṃ puna puggalo upalabbhatītiādi āraddhaṃ. Tattha pucchā sakavādissa, paṭiññā paravādissa. Puna sabbatthāti sarīraṃ sandhāya anuyogo sakavādissa, rūpasmiṃ attānaṃ samanupassanādosañca ‘aññaṃ jīvaṃ aññaṃ sarīra’nti āpajjanadosañca disvā paṭikkhepo paravādissa. Sesamettha anulomapaccanīkapañcake heṭṭhā vuttanayeneva veditabbaṃ. Pāṭho pana saṅkhitto. Tattha yasmā sarīraṃ sandhāya “sabbattha na upalabbhatī”ti vutte sarīrato bahi upalabbhatīti āpajjati. Tasmā paccanīke paṭikkhepo sakavādissa, paṭhamam anujānitvā pacchā avajānātīti chalavādassa vasena paṭikammaṃ paravādissa. Sesam pākaṭameva.

3. Kālasaccikaṭṭho

1. Anulomapaccanīkavaṇṇanā

12. Dutīyanaye sabbadāti purimapacchimajātikālañca dharamānaparinibbutakālañca sandhāya anuyogo sakavādissa, sveva khattiyo so brāhmaṇotiādīnaṃ āpattidosañca dharamānaparinibbutānaṃ visesābhāvadosañca disvā paṭikkhepo paravādissa. Sesam paṭhamanaye vuttasadisameva.

4. Avayavasaccikaṭṭho

1. Anulomapaccanīkavaṇṇanā

13. Tatiyanaye sabbesūti khandhāyatanādīni sandhāya anuyogo sakavādissa, rūpasmiṃ attā, cakkhusmiṃ attātiādidosabhayena paṭikkhepo paravādissa. Sesam tādīsimevāti.

Okāsadisaccikaṭṭhādi

2. Paccanīkānulomavaṇṇanā

14. Evametāni tīṇi anulomapaccanīkapañcake anulomamattavaseneva tāva paṭipāṭiyā bhājetvā puna paccanīkānulomapañcake paccanīkamattavaseneva bhājetuṃ puggalo nupalabbhatītiādi āraddhaṃ. Tattha anulomapañcakassa pāliyaṃ saṅkhipitvā āgate paccanīke vuttanayeneva paccanīkassa ca pāliyaṃ saṅkhipitvā āgate anulome vuttanayeneva attho veditabbo. Ettāvatā suddhikassa ceva imesañca tiṇṇanti catunnaṃ saccikaṭṭhānaṃ ekekasmīṃ saccikaṭṭhe anulomapaccanīkassa paccanīkānulomassa cāti dvinnaṃ dvinnaṃ paccanīkānaṃ vasena ayaṃ aṭṭhamukhā nāma vādayutti niddiṭṭhā hotīti veditabbā. Yā ekekasmīṃ mukhe ekekassa niggahassa vasena aṭṭhakaniggahoti pāliyaṃ likhiyati. Tatthetaṃ vuccati -

“Evaṃ catubbidhe pañhe, pañcakadvayabhedato;
Esā aṭṭhamukhā nāma, vādayutti pakāsītā.

“Aṭṭheva niggahā tattha, cattāro tesu dhammikā;
Adhammikā ca cattāro, sabbattha sakavādino;
Jayo parājayo ceva, sabbattha paravādino”ti.

Saccikaṭṭhavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Suddhikaṣaṃsandanaṇṇanā

17-27. Idāni rūpādīhi saddhiṃ saccikaṭṭhasaṃsandanaṃ hoti. Tattha rūpañcāti yathā rūpaṃ paramatthato upalabbhati, kiṃ te puggalopi tattheva upalabbhatīti sandhāya pucchā sakavādissa, atthi puggaloti vacanamattaṃ gahetvā paṭiññā paravādissa. Yadi te rūpaṃ viya paramatthato puggalo atthi, rūpato vedanādīnaṃ viya puggalassāpi aññattaṃ āpajjatīti anuyogo sakavādissa, samayasuttavirodhaṃ disvā paṭikkhepo paravādissa. Sesam atthato pākaṭameva. Dhammato panettha sattapaññāsabhedassa saccikaṭṭhaparamatthassa vasena sakavādīpakkkhamūlake anulomapaccanīke sattapaññāsa anulomapañcakāni dassitāni. Paṭikammacatukkādīni saṅkhittāni. Paravādīpakkkhamūlakepi paccanīkānulome sattapaññāsa paṭilomapañcakāni dassitāni. Paṭikammacatukkādīni saṅkhittāni. Tattha “vuttaṃ bhagavatā”ti vacanamattena puggalassa atthitaṃ rūpassa ca saccikaṭṭhaparamatthavasena upalabbhanīyataṃ dassetvā ubhinnaṃ aññattaṃ paṭijānāpanatthaṃ vuttaṃ bhagavatāti anuyogo paravādissa, sammutiparamatthānaṃ ekattanānattapañhassa ṭhapanīyattā paṭikkhepo sakavādissa. Sesamidhāpi atthato pākaṭamevāti.

Suddhikaṣaṃsandanaṇṇanā.

6. Opammasaṃsandanaṇṇanā

28-36. Idāni rūpādīheva saddhiṃ opammavasena saccikaṭṭhasaṃsandanaṃ hoti. Tattha rūpavedanānaṃ upaladdhisāmaññena aññattapucchā ca puggalarūpānaṃ upaladdhisāmaññapucchā cāti pucchādvayampi sakavādissa, ubhopi paṭiññā paravādissa. Paravādinā anuññātena upaladdhisāmaññena rūpavedanānaṃ viya rūpapuggalānaṃ aññattānuyogo sakavādissa, paṭikkhepo itarassa. Sesamidhāpi atthato pākaṭameva. Dhammato panettha rūpamūlakādīnaṃ cakkānañca vasena sakavādīpakke vīsādhikāni nava niggahapañcakasatāni dassitāni. Kathaṃ? Khandhesu tāva rūpamūlake cakke cattāri, tathā vedanādimūlakesūti vīsati. Āyatanesu cakkhāyatanamūlake cakke ekādasa, tathā sesesūti dvattiṃsasataṃ.

Dhātūsu cakkhudhātumūlake cakke sattarasa, tathā sesesūti chādhikāni tīṇi satāni. Indriyesu cakkhundriyamūlake cakke ekavīsati, tathā sesesūti dvāsaṭṭhādhikāni cattāri satāni. Evaṃ sabbānīpi vīsādhikāni nava niggahapañcakasatāni honti.

37-45. Paravādīpakkhepi rūpaṃ upalabbhatīti anulomavaseneva rūpavedanādīnaṃ aññattaapaṭiññaṃ kāretvā puna atthi puggaloti suttaṃ nissāya chalavasena puggalassa rūpādīhi upaladdhisāmaññaṃ āropetvā aññattānuyogo kato. Sesamidhāpi atthato uttānameva. Dhammatopi sakavādīpakkhe vuttanayena vīsādhikāni nava paṭikammaapañcakasatāni dassitāni.

Rūpādīhi saddhiṃ opammavasena saccikaṭṭhasaṃsandanaṃ.

7. Catukkanayasamśandanaṇṇanā

46-52. Idāni yaṃ saccikaṭṭhaparamatthena upalabbhati, tena yasmā rūpādīsu sattapaññāsāya saccikaṭṭhaparamatthesu aññatarena bhavitabbaṃ; rūpādīnissitena vā, aññatra vā rūpādīhi, rūpādīnaṃ vā nissayena, tasmā iminā catukkanayena saccikaṭṭhasaṃsandanaṃ āradhmaṃ. Tattha rūpaṃ puggaloti anuyogo sakavādissa, ucchedadiṭṭhibhayena na hevāti paṭikkhepo paravādissa, niggahāropanaṃ sakavādissa. Kiṃ panetaṃ yuttaṃ, nanu rūpaṃ vedanāti vuttampi paṭikkhipitabbamevāti? Āma paṭikkhipitabbaṃ. Taṃ pana rūpato vedanāya aññasabhāvasabbhāvato, na aññattābhāvato. Ayañca rūpādīsu ekadhammatopi puggalassa aññattaṃ na icchati, tasmā yuttaṃ. Ayañca anuyogo rūpaṃ puggalo...pe... aññātāvindriyaṃ puggaloti sakalaṃ paramatthasaccaṃ sandhāya āradhho. Sakalaṃ pana paccattalakkhaṇavasena ekato vattuṃ na sakkāti tantivasena anuyogalakkaṇamattametamā ṭhapitaṃ. Tena viññū atthaṃ vibhāventi. Vādakāmena pana imaṃ lakkhaṇaṃ gahetvā yathā yathā paravādissa okāso na hoti, tathā tathā vattabbaṃ. Iti tantivasena anuyogalakkaṇassa ṭhapitattāpi yuttameva. Iminā nayena sabbānuyogesu attho veditabbo.

Ayaṃ pana viseso - rūpasmiṃ puggalotiādīsu yathā ekaṃ mahābhūtaṃ nissāya tayo mahābhūtā, vatthurūpaṃ nissāya viññāṇaṃ rūpasminti vattuṃ vaṭṭati, kiṃ te evaṃ rūpasmiṃ puggalo? Yathā ca sabhāgavinibbhogato vedanādayo sabbadhammā, arūpā vā pana cattāro khandhā, nibbānameva vā “aññatra rūpā”ti vattuṃ vaṭṭati, kiṃ te evaṃ puggalo? Yathā ca cittasamuṭṭhānānaṃ rūpānaṃ nissayavasena “vedanāya rūpaṃ...pe... viññāṇasmiṃ rūpa”nti vattuṃ vaṭṭati, kiṃ te evaṃ puggaloti? Sabbānuyogesu pana ucchedadiṭṭhibhayena ceva samavairodhena ca paṭikkhepo paravādissa. Sesamettha atthato pākaṭameva. Dhammato panettha sattapaññāsāya saccikaṭṭhesu ekekasmīṃ cattāri cattāri katvā niggahavasena aṭṭhavīsādhikāni dve pañcakasatāni dassitāni. Paravādīpakkhepi paṭikammavasena tattakāneva. Yā panettha atthi puggaloti vutte sakavādissa paṭiññā, sā sutte āgatena sammutivasena. Yo rūpaṃ puggalotiādīsu paṭikkhepo, so sakkāyadiṭṭhipaṇhassa ṭhapanīyattā. Paravādissa paṭikammaṃ chalavasenevāti.

Catukkanayasamśandanaṃ.

Niṭṭhitā ca saṃsandanakathā.

8. Lakkhaṇayuttivaṇṇanā

53. Idāni lakkhaṇayutti nāma hoti. Tattha yasmā ṭhapetvā nibbānaṃ seso saccikaṭṭhaparamattho paccayapaṭibaddhatāya sappaccayo, paccayehi samāgama katattā saṅkhato, uppajjitvā nirujjhanato sadā abhāvato asassato, uppattikāraṇasaṅkhātassa nimittassa atthitāya sanimitto, nibbānaṃ vuttappakārābhāvato appaccayaṃ asaṅkhataṃ sassataṃ animittanti idaṃ saccikaṭṭhassa lakkhaṇaṃ. Tasmā yadi puggalopi saccikaṭṭhaparamatthova tassāpi iminā lakkhaṇena bhavitabbanti sandhāya puggalo sappaccayotiādayo aṭṭhapi anuyogā sakavādissa, paṭikkhepo paravādissa. Ājānāhi niggahantiādi panettha saṅkhittaṃ. Evametāni sakavādīpakkhe anulomapaccanīke anulomamattavasena aṭṭha pañcakāni veditabbāni.

54. Paravādīpakkhepi paccanīkānulome paccanīkamattavasena aṭṭheva. Tattha yasmā paravādinā suttavasena sammutisaccaṃ sādhitāṃ, sammutiyā ca sappaccayādibhāvo natthi, tasmā yāthāvato ca paṭikkhepo sakavādissa. Chalavasena pana vattabbaṃ “ājānāhi paṭikamma”ntiādi sabbaṃ idhāpi saṅkhittameva.

Lakkhaṇayuttikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Vacanasodhanavaṇṇanā

55-59. Idāni vacanasodhanaṃ hoti. Tattha yadetaṃ puggalo upalabbhatīti vacanaṃ, taṃ sodhetuṃ puggalo upalabbhati, upalabbhati puggaloti. Pucchā sakavādissa. Tassattho - yadetaṃ puggalo upalabbhatīti padadvayaṃ, taṃ ekatthaṃ vā bhavēyya nānatthaṃ vā. Yadi tāva nānatthaṃ, yathā aññaṃ rūpaṃ, añña vedanā, evaṃ añño puggalo, añño upalabbhatīti āpajjati. Athekatthaṃ, yathā yaṃ cittaṃ taṃ mano, evaṃ sveva puggalo, so upalabbhatīti āpajjati. Tena taṃ vadāmi “yadi te yo puggalo, so upalabbhati, evaṃ sante yo yo upalabbhati, so so puggaloti āpajjati, kiṃ sampañcchasi eta”nti? Tato puggalavādī yasmā puggalassa upalabbhataṃ icchati, na upalabbhamānānampi rūpādīnaṃ puggalabhāvaṃ, tasmā puggalo upalabbhati, upalabbhati ke hi ci puggalo ke hi ci na puggalotiādimāha. Tassattho - mama puggalo atthi puggaloti satthu vacanato upalabbhati. Yo pana upalabbhati, na so sabbo puggalo, atha kho ke hi ci puggalo ke hi ci na puggaloti. Tattha ko-kāratthe ke-kāro, hi-kāro ca nipātamatto. Koci puggalo, koci na puggaloti ayaṃ panettha attho. Idamaṃ vuttaṃ hoti - puggalopi hi rūpādīsupi yo koci dhammo upalabbhatiyeva, tattha puggalova puggalo. Rūpādīsu pana kocipi na puggaloti. Tato taṃ sakavādī āha - puggalo ke hi ci upalabbhati ke hi ci na upalabbhatīti. Tassattho - puggalo upalabbhatīti padadvayassa atthato ekatte yadi upalabbhatīti anuññāto dhammo puggalato anaññopi koci puggalo koci na puggalo, puggalopi te koci upalabbhati, koci na upalabbhatīti āpajjati, kiṃ sampañcchasi etanti? So puggalassa anupaladdhiṃ anicchanto na hevanti paṭikkhipati. Ito paraṃ “ājānāhi niggaha”ntiādi sabbaṃ saṅkhittaṃ. Vitthārato pana veditabbaṃ. Puggalo saccikaṭṭhotiādisupi eseva nayo. Sabbāni hetāni upalabbhativevacanāneva, apica yasmā “puggalo upalabbhatisaccikaṭṭhaparamatthenā”ti ayaṃ puggalavādinō paṭiññā, tasmāssa yatheva puggalo upalabbhatīti laddhi, evamevaṃ puggalo saccikaṭṭhotipi āpajjati. Yā panassa puggalo atthīti laddhi, tassā vijjamānotivevacanameva, tasmā sabbānipetāni vacanāni sodhitāni.

60. Tattha yaṃ avasāne “puggalo atthi, atthi na sabbo puggalo”tiādi vuttaṃ, tatrāyamadhippāyo - yañhetāṃ paravādinā “puggalo atthi, atthi kehici puggalo, kehici na puggalo”ti vuttaṃ, taṃ yasmā atthato puggalo atthi, atthi na sabbo

puggaloti ettakam hoti, tasmā naṃ sakavādī sampaṭicchāpetvā idāni naṃ evaṃ anuyuñjati. Tayā hi “atthi puggalo attahitāya paṭipanno”ti vacanamattaṃ nissāya “puggalo atthī”ti laddhi gahitā, yathā ca bhagavatā etaṃ vuttaṃ, tathā “suññato lokaṃ avekkhassu, mogharājā, sadā sato”tiādinā nayena “natthī”tipi vuttaṃ, tasmā yatheva te “puggalo atthi, atthi na sabbo puggalo”ti laddhi, tathā puggalo natthi, natthi na sabbo puggalotipi āpajjati, kiṃ etaṃ sampaṭicchasi? Atha naṃ asampaṭicchanto na hevāti paṭikkhipati. Sesamettha niggahādividhānaṃ vuttanayeneva veditabbanti.

Vacanasodhanavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Paññattānuyogavaṇṇanā

61-66. Idāni paññattānuyogo nāma hoti. Rūpadhātuyā hi puggalavādī rūpiṃ puggalaṃ paññāpeti, tathā arūpadhātuyā arūpiṃ. Tassa taṃ laddhiṃ bhinditum sabbāpi pucchā sakavādissa, paṭiññā ca paṭikkhepo ca itarassa. So hi rūpīti vutte rūpakāyasabbhāvato ceva tathārūpāya ca paññattiyā atthitāya paṭijānāti. Kāmīti vutte vītārāgasabbhāvato ceva tathārūpāya ca paññattiyā natthitāya paṭikkhipati. Arūpīti vuttepī arūpakkhandhasabbhāvato ceva tathārūpāya ca paññattiyā atthitāya paṭijānāti. Dvīsupi nāyesu sattoti puggalassa vevacanavasena vuttaṃ.

67. Idāni yasmā so “kāye kāyānupassī”ti āgataṭṭhāne añño kāyo añño puggaloti icchati, tasmā taṃ laddhiṃ bhinditum kāyoti vā sarīranti vātiādi sakavādīpucchā hoti. Tattha kāyaṃ appiyaṃ karitvāti kāyaṃ appetabbaṃ alliyāpetabbaṃ ekībhāvaṃ upanetabbaṃ avibhajitabbaṃ katvā pucchāmīti attho. Eseti eso soyeva. Ese esetipi pāṭho. Eso esoyevāti attho. Ekaṭṭheti ekaṭṭho. Same samabhāge tajjāteti samo samabhāgo tajjātiko. Vacanamatteyevettha bhedo. Atthato pana kāyova esoti pucchati. Paravādī nānattaṃ apassanto āmantāti paṭijānāti. Puggaloti vā jīvoti vāti pucchāyapi eseva nayo. Añño kāyoti puṭṭho pana kāyānupassanāya evamladdhikattā paṭijānāti. Aññaṃ jīvanti puṭṭho pana āhacca bhāsitaṃ suttaṃ paṭikkhipitum asakkonto avajānāti. Tato paraṃ “ājānāhi niggaha”ntiādi uttānatthameva.

68. Paravādīpakkhe pana añño kāyo añño puggaloti puṭṭho sakavādī ṭhapanīyapañhattā paṭikkhipati, paravādī chalavasena paṭikammaṃ karoti. Tampi uttānatthamevāti.

Paññattānuyogavaṇṇanā niṭṭhitā.

11. Gatianuyogavaṇṇanā

69-72. Idāni gatiparivattanamukhena cutipaṭisandhianuyogo hoti. Tattha yasmā puggalavādī “sa sattakkhattuparamaṃ sandhāvitvāna puggalo”tiādinī suttāni nissāya puggalo sandhāvatīti laddhiṃ gahetvā voharati, tasmāssa taṃ laddhiṃ bhinditum sandhāvatīti pucchā sakavādissa. Tattha sandhāvatīti saṃsarati gamanāgamaṃ karoti. Attano laddhivasena paṭiññā paravādissa. So puggalotiādayo anuyogopi sakavādissa, paṭikkhepo itarassa. Tattha soti soyevāti attho. Evaṃ pana anuyutto sassatadiṭṭhibhayena paṭikkhipati. Aññoti puṭṭho ucchedadiṭṭhibhayena. So ca añño cāti puṭṭho ekaccasassatadiṭṭhibhayena. Neva so na aññoti puṭṭho amarāvikkhepaditṭhibhayena. Puna cattāropi pañhe ekato puṭṭho catunnampi diṭṭhīnaṃ bhayena paṭikkhipitvā puna yānissa suttāni nissāya laddhi uppannā tāni dassento tena hi puggalo sandhāvatītiādimāha.

76. Puna sakavādinā “yvāyaṃ tava laddhiyā sandhāvati, kiṃ so asmiñca parasmīñca loke ekoyevā”ti adhippāyena svevāti niyametvā puṭṭho sassatabhayā paṭikkhipitvā puna daḷhaṃ katvā tatheva puṭṭho yasmā so puggalova na añño bhāvo, “so tato cuto idhūpapanno”tiādisuttampi atthi, tasmā paṭijānāti. Sveva manusso ti puṭṭho manussasseva devattābhāvato paṭikkhipati.

77. Puna puṭṭho “ahaṃ tena samayena sunetto nāma satthā ahosi”ntiādisuttavasena paṭijānāti. Athassa sakavādī devamanussupapattīnaṃ nānattato vacanaṃ micchāti pakāsento manusso hutvātiādimāha.

78. Tattha hevaṃ maraṇaṃ na hehitīti evaṃ sante maraṇaṃ na bhavissatīti attho. Ito paraṃ yakkho petoti attabhāvanānattavasena anuyogaṇānattaṃ veditabbaṃ.

82. Khattiyotiādīni jātivasena ceva aṅgavekallādivasena ca vuttāni.

87. Puna na vattabbanti paravādinā puṭṭho idhaṭṭhakassa upapattivasena paralokassa gamanābhāvato paṭiññā sakavādisa puna sotāpannassa bhavantarepi sotāpannabhāvāvijahanato dutiyapaṭiññāpi tasseeva. Hañcītiādivacanaṃ paravādisa.

88. Puna devaloke upapannassa manussattābhāvadassanena anuyogo sakavādisa.

89. Tato paraṃ anañño avigatoti ettha anaññoti sabbākārena ekasadiṣo. Avigatoti ekenāpi ākārena avigatoti attho. Na hevanti devaloke upapannassa manussabhāvābhāvato evamāha.

90. Puna daḷhaṃ katvā anuyutto “sveva puggalo sandhāvati”ti laddhiyā anujānāti. Hatthacchinnotiādi ākāravigamanadassanena avigato sandhāvati laddhibhīdanatthaṃ vuttaṃ. Tattha aḷacchinnoti yassa aṅguṭṭhakā chinnā. Kaṇḍaracchinnoti yassa mahānhārū chinnā.

91. Sarūpotiādīsu paṭhame pañhe iminā rūpakāyena saddhiṃ agamanaṃ sandhāya paṭikkhipati. Dutīye antarābhavapuggalaṃ sandhāya paṭijānāti. So hi tassa laddhiyā sarūpova gantvā mātukucchiṃ pavisati. Athassa taṃ rūpaṃ bhijjati. Taṃ jīvanti yena rūpasāṅkhātena sarīrena saddhiṃ gacchati, kimassa tadeva jīvaṃ taṃ sarīranti pucchati. Paravādī idha sarīranikkhepā suttavirodhā ca paṭikkhipati.

Savedanotiādīsu asaññūpapattiṃ sandhāya paṭikkhipati, tadaññaṃ upapattiṃ sandhāya paṭijānāti. Taṃ jīvanti yena vedanādisaṅkhātena sarīrena saddhiṃ gacchati. Kimassa tadeva jīvaṃ taṃ sarīranti pucchati. Taṃ jīvaṃ taṃ sarīraṃ, aññaṃ jīvaṃ aññaṃ sarīranti etissā hi laddhiyā pañcapi khandhā sarīranti adhippetā. Paravādī suttavirodhā paṭikkhipati.

92. Arūpotiādīsu paṭhame pañhe antarābhavaṃ sandhāya paṭikkhipati. Dutīye arūpā rūpaṃ upapajjamānaṃ sandhāya paṭijānāti. Aññaṃ, jīvanti yaṃ rūpasāṅkhātaṃ sarīraṃ pahāya arūpo sandhāvati, kiṃ te taṃ sarīraṃ aññaṃ, aññaṃ jīvanti pucchati. Itaro suttavirodhā paṭikkhipati.

Avedanotiādīsu saññībhaṃ sandhāya paṭikkhipati, tadaññaṃ upapattiṃ sandhāya paṭijānāti. Aññaṃ jīvanti yaṃ vedanādisaṅkhātaṃ sarīraṃ pahāya vedano aviññāṇo sandhāvati, kiṃ te taṃ aññaṃ sarīraṃ, aññaṃ jīvanti pucchati. Itaro suttavirodhā paṭikkhipati.

93. Rūpaṃ sandhāvatītiādīsu ye rūpādayo khandhe upādāya puggalaṃ paññapeti, kiṃ te tasmīṃ puggale sandhāvante tampi rūpaṃ sandhāvatīti pucchati. Paravādī “avijjānīvaraṇānaṃ sattānaṃ taṇhāsamyojanānaṃ sandhāvataṃ saṃsarata”nti sattuṃseva sandhāvanavacanato paṭikkhipati. Puna puṭṭho yasmā rūpādidhamme vinā puggalo natthi, tasmā tasmīṃ sandhāvante tenapi rūpena sandhāvitabbanti saññāya paṭijānāti. Vedanādīsupi eseṃa nayo.

94. Rūpaṃ na sandhāvatītiādīsu yasmā te rūpaṃ puggalo na hoti, sveṃa ca sandhāvatīti vadesi, tasmā taṃ pucchāmi, kiṃ te rūpaṃ na sandhāvatīti attho. Itaro puggale sandhāvante na sakkā tassa upādānabhūtena rūpena sandhāvitunti saññāya paṭikkhipati. Puna puṭṭho sattānaññeva sandhāvanavacanato paṭijānāti. Sesamettha uttānameva.

Gāthānaṃ pana ayamattho - āyasmato matena rukkhāṃ upādāya chāyā viya, indhanaṃ upādāya aggi viya ca, khandhe upādāya puggalo; rūpādīnaṃ sandhāvane asati tesu khandhesu bhijjamānesu so tava puggalo bhijjati ce, evaṃ sante ucchedā bhavati diṭṭhi, ucchedadiṭṭhi te āpajjati. Katarā yā buddhena vivajjitā akusaladiṭṭhi. Yā pana “ucchedavādī samaṇo gotamo”ti pariyāyabhāsītā, na taṃ vadāmāti dasseti. Athāpi tesu khandhesu bhijjamānesu so puggalo na bhijjati, evaṃ sante sassato puggalo hoti. Tato so nibbānena samasamo āpajjati. Samasamoti ativiya samo, samena vā samo, samabhāveneva samo. Yatheva nibbānaṃ nuppajjati na bhijjati, evaṃ te puggalopi tena samasamoti.

Gatiparivattanamukhena cutipaṭisandhānuyogo niṭṭhito.

Anuyogavaṇṇanā.

12. Upādāpaññattānuyogavaṇṇanā

95. Idāni upādāpaññattānuyogo hoti. Tattha pucchā sakavādissa, paṭiññāpaṭikkhepo paravādissa. So hi rukkhāṃ upādāya chāyā viya, indhanaṃ upādāya aggissa viya ca, rūpādīni upādāya puggalassa paññattim paññāpanaṃ avabodhanaṃ icchati, tasmā “rūpaṃ upādāyā”ti puṭṭho paṭijānāti. Puna yathā rukkhupādānā chāyā rukkho viya, indhanupādāno ca aggi indhanaṃ viya aniccādidhammo, evaṃ te rūpādiupādāno puggalo rūpādayo viya aniccoti imamatthaṃ puṭṭho attano laddhiyaṃ ṭhatvā paṭikkhipati.

97. Nīlaṃ rūpaṃ upādāya nīlotiādīsu nīlarūpena saddhiṃ puggalassa ekattaṃ, ekasārīre nīlādīnaṃ bahūnaṃ vasena bahubhāvañca anicchanto paṭikkhipati.

98. Kusalaṃ vedananti etthāpi vedanāya saddhiṃ ekattaṃ ekasantāne bahūnaṃ kusalavedanānaṃ vasena bahubhāvañca anicchanto paṭikkhipati. Dutīyanaye maggakusalotiādivacanasabbhāvato chekaṭṭhaṃ sandhāya paṭijānāti. Saphalotiādīni puṭṭho tathārūpassa vohārassa abhāvato paṭikkhipati.

99. Akusalapakkhe achekaṭṭhaṃ sandhāya paṭijānāti.

100. Abyākatapakkhe sassatādivasena abyākatabhāvaṃ sandhāya paṭijānāti. Sesamettha heṭṭhā vuttanayeneva veditabbaṃ.

104. Cakkhum upādāyātiādīsu “cakkhumā visamānīva...pe... pāpāni parivajjaye”ti ādivohārasabbhāvato paṭijānāti. Cakkhumattādinirodhena puggalanirodham anicchanto paṭikkhipati.

107. Rūpaṃ upādāya vedanaṃ upādāyāti ettha aññepi rūpamūlakā dukatikacatukkā veditabbā. Yasmā pana khandhe upādāya puggalassa paññatti, tasmā dvepi tayopi cattāropi pañcapi upādāya paññattim paṭijānāti. Ekasantāne pana dvinnam pañcannaṃ vā abhāvā paṭikkhipati. Āyatanādīsupi eseve nayo.

112. Idāni yaṃ upādāya yassa paññatti, yathā tassa aniccatāya tassāpi aniccatā, tato ca aññattam siddham, evaṃ tassa puggalassāpi āpajjatīti dassetuṃ yathā rukkhantiādīmāha. Tattha upādāyāti paṭicca āgama, na vinā tanti attho. Paravādī pana tathā anicchanto laddhiyaṃ ṭhatvā paṭikkhipati.

115. Nigaḷoti saṅkhalikabandhanaṃ. Negaḷikoti tena bandhako yassa rūpaṃ so rūpavāti yasmā yassa rūpaṃ so rūpavā hoti, tasmā yathā na nigaḷo ...pe... añño rūpavāti attho.

116. Citte cittetiādīsu sarāgādicittavasena sarāgāditam sandhāya cittānupassanāvasena paṭijānāti. Jāyatītiādīnā nayena puṭṭho puggalassa khaṇikabhāvaṃ anicchanto paṭikkhipati. “So”ti vā “añño”ti vā puṭṭho sassatucchedabhayaṃ paṭikkhipati. Puna na vattabbaṃ “kumārako”ti vā “kumārikā”ti vā puṭṭho lokavohārasamucchedabhayaṃ vattabbanti paṭijānāti. Sesamettha pākaṭameva.

118. Idāni paravādī aññenākārena laddhiṃ patiṭṭhāpetukāmo na vattabbaṃ puggalo upalabbhatītiādīmāha. Tattha na vattabbanti kiṃ te iminā evaṃ bahunā upādāpaññattānuyogena, idaṃ tāva vadehi, kiṃ na vattabbaṃ “puggalo upalabbhati saccikaṭṭhaparamatthenā”ti. Tato sakavādinā āmantāti vutte nanu yo passatītiādīmāha. Tattha yoti puggalo. Yanti rūpaṃ. Yenāti cakkhunā. Soti puggalo. Tanti rūpaṃ. Tenāti cakkhunā. Idaṃ vuttaṃ hoti - nanu yo yaṃ rūpaṃ yena cakkhunā passati, so taṃ rūpaṃ tena cakkhunā passanto puggaloti. Sakavādī kiñcāpi cakkhuvīññāṇassa nissayabhāvaṃ gacchantam cakkhumeva rūpaṃ passati, tathā sotameva saddaṃ suṇāti...pe... viññāṇameva dhammaṃ vijānāti, “atthi arahato cakkhu, passati arahā cakkhunā rūpa”ntiādisammutivasena pana āmantāti paṭijānāti.

120. Tato chalavādaṃ nissāya paravādinā puggalassa vattabbatāya sādhitāya tameva vādaṃ parivattetvā puggalo upalabbhatītiādīmāha. Tattha yo na passatīti andho asaṅhasatto arūpaṃ upapanno nirodham samāpanno, anandhopi ca aññatra dassanasamayā na passati nāma. Sesavāresupi eseve nayo. Sesaṃ pālivaseneva atthato veditabbaṃ.

122. Suttasamsandanāyaṃ dibbassa cakkhuno rūpagocarattā rūpaṃ passatīti āha. Dutiyavāre “satte passāmī”tivacanato puggalaṃ passatīti āha. Tatiyavāre “rūpaṃ disvā puggalaṃ vibhāveti”ti laddhito ubho passatīti āha. Yasmā pana passitabbaṃ nāma diṭṭhaṃ sutam mutam viññātanti catubbidhe rūpasaṅgahe rūpāyataneveva saṅgahitaṃ, tasmā sakavādī “rūpaṃ puggalo, puggalo rūpaṃ, ubho rūpa”nti anuyogaṃ karoti. Tassattho pākaṭoyevāti.

Upādāpaññattānuyogavaṇṇanā.

13. Purisakārānuyogavaṇṇanā

123. Idāni purisakārānuyogo hoti. Tattha kamme sati niyamato tassa kārakenapi bhavitabbanti laddhiyā pucchā paravādissa, tathārūpānaṃ kammānaṃ atthitāya paṭiññā sakavādissa. Puna kattā kāretāti pucchā paravādissa. Tattha kattāti tesāṃ kammānaṃ kārako. Kāretāti āṇattidesanādīhi upāyehi kārāpako. Idāni yasmā paravādī puggalaṃ sandhāya kattāti pucchati, na karaṇamattaṃ, tasmā paṭikkhepo sakavādissa.

124. Tassa kattā kāretāti ettha yadi yaṃ yaṃ upalabbhati, tassa tassa kattā puggalo te upalabbhati, kiṃ tassāpi kārako ca kārāpako ca añño puggalo upalabbhatīti attho. Paravādī tathā anicchanto issaranimmānavādabhayena paṭikkhipati. Puna puṭṭho yasmā puggalaṃ mātāpitara janenti nāmaṃ karonti posenti, tasmāssa te kārakā. Ye ca pana taṃ kalyāṇamittā vā ācariyā vā tāni tāni vijjāṭṭhānasippāyatanāni sikkhāpenti, te kārāpakā nāmāti imamatthaṃ sandhāya paṭijānāti. Purimakammameva tassa kattā ceva kārāpetā cāti adhippetāṃ.

125. Tassa tassevāti iminā idaṃ pucchati -yadi kammānaṃ kārakassa kattā tassāpi kattā tassāpi kattā attheva, evaṃ sante purimena purimena avassaṃ pacchā pacchā puggalo kātābboṭi imināpi te kammānaṃ kārakena puggalena āyatiṃ añño puggalo kātābbo, tenāpi aññoti natthi dukkhassa antakiriyā, natthi vaṭṭassa upacchedo, natthi appaccayaparinibbānaṃ. Paccayābhāvena paccayapaṭibaddhassa dukkhassa abhāvā yaṃ nibbānaṃ vuttaṃ, natthi te tanti. Atha vā tassa tassevāti yadi kammaṃ kammamattaṃ na hoti, tassa pana kārako puggalo, tassāpi kārako, tassāpi kārakoti evaṃ puggalaparamparā atthi. Evaṃ sante yā esā kammavaṭṭassa appavattikaraṇena dukkhassa antakiriyā vuttā, sā natthīti attho. Paravādī taṃ anicchanto paṭikkhipati. Ito aparāsupi upalabbhati sāmāññaṃ kārakapucchāsu puggalaṃyeva sandhāya “kattā kāretā”ti vuttaṃ, na paccaye. Na hi mahāpathavīdānaṃ paccayā natthi.

135. Añño kalyāṇapāpakānaṃ kammānaṃ kattāti pañho “saṅkhāravantaṃ vā attāna”ntiādiditṭhibhayā paṭikkhitto.

136. Vipāko upalabbhatītiādi vipākapaṭisaṃvedīvasena puggalaṃ dassentassa laddhibhindanatthaṃ vuttaṃ. Tattha vipākapaṭisaṃvedīti anuyogo paravādissa, vipākavattito aññassa vedakassa abhāvā paṭikkhepo sakavādissa. Puna pucchā sakavādissa, paṭiññā itarassa.

138. Tassa paṭisaṃvedīti tassa vipākapaṭisaṃvedakassa paṭisaṃvedī yasmā pana paṭisaṃveditabbo nāma vipāko, na ca puggalo vipāko, tasmā paṭikkhepo paravādissa. Puna puṭṭho yasmā puññavipāke ṭhitattā vipākapaṭisaṃvedī puttaṃ vā patiṃ vā mātā vā jāyā vā paricumbati parisajjati, tasmā tathārūpaṃ paṭisaṃveditaṃ sandhāya paṭijānāti paravādī.

Tassa tassevāti yadi vipāko vipākamattaṃ na hoti, tassa pana paṭisaṃvedī puggalo, tassāpi paṭisaṃvedī tassāpi paṭisaṃvedīti evaṃ puggalaparamparā atthi. Evaṃ sante yā esā vipākavaṭṭassa appavattikaraṇena dukkhassa antakiriyā vuttā, sā natthīti attho. Ito paraṃ upalabbhatissāmāññaṃ paṭisaṃvedīpucchāsu heṭṭhā vuttanayeneva attho veditabbo.

142. Añño kalyāṇapāpakānaṃ kammānaṃ vipākapaṭisaṃvedīti pañho “vedanavantaṃ vā attāna”ntiādiditṭhibhayā paṭikkhitto.

143. Dibbaṃ sukhantiādi kalyāṇapāpakānaṃ kammānaṃ vipākaṃ bhājetvā dassanavasena āraddhaṃ. Taṃ sabbaṃ heṭṭhā vuttanayeneva veditabbaṃ. Sakavādino cettha puggalavaseneva paṭisaṃvedīpaṭikkhepo veditabbo, na vedayitavasena.

148. Mahāpathaviādini hi ārammaṇaṃ katvā vedayitānaṃ uppatti appaṭisiddhā.

170. Kattā kāretā vipākapaṭisaṃvedītiādi vomissakanayavasena āraddhaṃ. Tattha so karotīti yaṃ tvaṃ kattāti ca paṭisaṃvedīti ca vadesi, kiṃ soyeva karoti, so paṭisaṃvedeti. Ayamanuyogo sakavādisa, suttavirodhabhayena paṭikkhepo paravādisa.

171. Puna puṭṭho “idha nandati pecca nandati”tiādisuttavasena paṭiññā tasseva. Athassa vacanokāsaṃ paṭibāhanto sakavādī sayamkataṃ sukhadukkhaṃ āha.

172. Tattha añño karotīti kārakavedakānaṃ aññattapucchāvasena vuttaṃ. Tato paravādī suttavirodhabhayena paṭikkhipitvā puna puṭṭho “manussabhūto katvā devabhūto paṭisaṃvedeti”ti maññamāno paṭijānāti. Evaṃvādino pana paraṃkataṃ sukhadukkhaṃ āpajjatīti tassa vasena puṭṭho puna paṭikkhipati.

174. So ca añño cāti kārakavedakānaṃ ekattaaññattapucchāvasena vuttaṃ. Tato paravādī suttavirodhabhayeneva paṭikkhipitvā puna puṭṭho purime dvepi naye ekato katvā paṭijānāti. Evaṃvādino pana sayamkatañca paraṃkatañca sukhadukkhaṃ āpajjatīti tassa vasena puṭṭho puna paṭikkhipati.

176. Neva so karotīti kārakavedakānaṃ ekattaaññattapaṭikkhepavasena vuttaṃ. Tato paravādī suttavirodhavaseneva paṭikkhipitvā puna puṭṭho yasmā manusso devalokūpapattiyā kammaṃ katvā na manussabhūtova paṭisaṃvedeti, nāpi yena kammaṃ kataṃ, tato añño paṭisaṃvedeti, tasmā kārakato vedako neva so hoti, na aññoti maññamāno paṭijānāti. Laddhimattamevetam? Evaṃvādino pana asayaṃkāraṃ aparaṃkāraṃ adhiccasamuppannaṃ sukhadukkhaṃ āpajjatīti tassa vasena puṭṭho puna paṭikkhipati. Apica imasmiṃ vomissakanaye ādito paṭṭhāya imināpi nayena attho veditabbo. Yasmā hi ayaṃ puggalavādī kammānaṃ kārakañceva vedakañca icchati, tasmāssa yo kārako, teneva vā vedakena bhavitabbaṃ, aññena vā ubhohi vā bhavitabbaṃ, ubhohi vāpi na bhavitabbanti idamāpannaṃ hoti. Evaṃāpannameva anuyogaṃ anuyuñjanto sakavādī “so karoti”tiādayo cattāropi vikappe āha. Sesam vuttappakārameva.

Pariyosāne pana cattāropi pañhā ekato puṭṭhā. Tattha paṭikkhepo ca paṭijānanā ca sayamkatādidosaṃpatti ca purimanayeneva veditabbā. Ito paraṃ “kalyāṇapāpakānī”ti avatvā heṭṭhā vuttanayā eva “kammaṃ atthī”tiādinā vikappena dassitā. Tesampi heṭṭhā vuttanayeneva attho veditabbo.

Purisakārānuyogavaṇṇanā.

Kalyāṇavaggotipi etasseva nāmaṃ.

14. Abhiññānuyogavaṇṇanā

193. Ito paraṃ abhiññānuyogādivasena arahattasādhanā hoti. Tattha āmantāti sakavādinā paṭiññāte paravādī “bahiddhā anindriyabaddharūpe iddhividhādivisesādhigamo natthi, ajjhattaṃ atthi, tasmā iddhādinibbattakena

puggalena bhavitabba''nti maññamāno nanu atthi koci iddhiṃ vikubbatītiādīmāha.
Taṃ sabbam uttānatthameva.

Abhiññānuyogavaṇṇanā.

15-18. Ñātakānuyogādivaṇṇanā

197. Idāni mātātiādiko ñātakānuyogo. Khattiyotiādiko jātianuyogo. Gahaṭṭho pabbajitoti paṭipattianuyogo. Devo manussoti upapattianuyogo. Sotāpannotiādiko paṭivedhānuyogo, ariyānuyogotipi vuccati. Te sabbe uttānatthāyeva. ''Arahā hutvā na arahā''ti panettha moghapañhattā na vuttaṃ.

206. Cattāro purisayugātiādi saṃghānuyogo, sopi uttānatthoyeva.

209. Saṅkhatotiādi saccikaṭṭhasabhāvānuyogo. Tattha tatiyā koṭīti pucchā sakavādissa. Tathārūpassa saccikaṭṭhassa abhāvato paṭikkhepo paravādissa. Puna puṭṭho puggalaṃ sandhāya paṭiññā tasseva.

211. Añño puggalotipañhepi saṅkhathehi khandhehi aññattaṃ anicchanto paṭikkhepo tasseva.

212. Khandhā saṅkhatātiādi saṅkhatāsaṅkhatāni sarūpena dassetvā aññattapucchanatthaṃ vuttaṃ.

213. Rūpaṃ saṅkhatantiādi khandhe vibhāgato dassetvā aññattapucchanatthaṃ vuttaṃ.

214. Puggalassa uppādoti pucchā sakavādissa, ''jātidhammā jarādhammā, atho maraṇadhammino''tiādisuttavasena paṭiññā paravādissa. Saṅkhatabhāvaṃ panassa so na icchatī, tasmā paṭikkhipati.

215. Puna na uppādo paññāyatītiādinā nayena puṭṭho ''dukkhameva hi sambhoti, dukkhaṃ tiṭṭhati veti cā''tiādivacanato puggalassa uppādādayo nāma na yujjantīti paṭijānāti.

216. Atthattamhīti atthaṃ vuccati nibbānaṃ. Tattha atthīti pucchati. Tassa atthitāya sassataṃ, natthitāya. Ucchedo āpajjati. Tadubhayampi anicchanto pacchā paṭikkhipati.

Ñātakānuyogādivaṇṇanā.

19. Paṭivedhānuyogādivaṇṇanā

217. Bhavaṃ nissāya pañhe bhavanti upapattibhavaṃ.

218. Vedanaṃ vediyamānapañhe vedanaṃ vediyamāno pariggahitavedano yogāvacarova pajānāti, bālaputhujjano nappajānāti.

224. Kāyānupassanādipañhā uttānatthāyeva.

226. Pārāyanagāthāya suññato lokaṃ avekkhassūti sattasuññatavasena khandhalokaṃ olokehīti attho.

228. Puggalo avekkhatīti sakavādipucchā. Paravādissa hi ''suññato lokaṃ avekkhassū''ti gāthāya yo avekkhati, so puggaloti laddhi, tasmā naṃ evaṃ pucchati. Saha rūpenāti rūpakāyena saddhiṃ. Tato anissaṭo hutvāti attho. Idaṃ

pañcavokāravasena anujānitvā puna taṃ jīvanti puṭṭho suttavirodhabhayena paṭikkhipati. Vinā rūpenāti idaṃ catuvokāravasena anujānitvā puna aññaṃ jīvanti puṭṭho suttavirodhabhayeneva paṭikkhipati. “Abbhantaragato”ti ca “bahiddhā nikkhamitvā”ti ca idaṃ “saha rūpena vinā rūpenā”ti heṭṭhā vuttassa lakkhaṇavacanaṃ. Tattha abbhantaragatoti rūpassa antogato, ito vā etto vā anikkhamitvā rūpaparicchedavaseneva ṭhito hutvāti attho. Nikkhamitvāti rūpaparicchedaṃ atikkamitvā. Rūpaṃ anissito hutvāti attho.

231. Anattāti attanā jīvena puggalena rahito. Ekadhammepi puggalo natthīti attho. Evaṃ sabbasuttānaṃ āgamaṭṭhakathāsu vuttanayeneva attho veditabbo. Idha pana sandhāyabhāsitamattameva vakkhāma.

237. Vuttaṃ bhagavatā sappikumbhotiādi “sabbāva desanā yathārutavaseneva atthato na gahetabbā”ti dassanatthaṃ ābhatam. Yathā hi suvaṇṇaṃ gahetvā kato suvaṇṇavikāro kumbho suvaṇṇakumbhoti vuccati, na evaṃ sappiṃ gahetvā kato sappissa vikāro sappikumbho nāma atthi. Yasmiṃ pana kumbhe sappi pakkhittam, so sappikumbho nāmāti ayamettha attho. Telakumbhādīsupi eseva nayo. Yathā ca nibbānaṃ niccaṃ dhuvam, na evaṃ bhattaṃ vā yāgu vā atthi. Kālaparicchedaṃ pana akatvā divase divase dassāmāti paññattavasena “niccabhattaṃ dhuvayāgū”ti vuccatīti ayamettha attho.

“Atthi puggalo attahitāya paṭipanno”tiādīsupi yathā rūpādayo dhammā paccattalakkhaṇasāmaññalakkhaṇavasena atthi, na evaṃ puggalo. Rūpādīsu pana sati ‘evaṃnāmo’evaṃgotto’ti vohāro hoti. Iti iminā lokavohārena lokasammutiya lokaniruttiya atthi puggaloti ayamettha attho. Vuttampi cetam bhagavatā - “imā kho citta, lokasamañña lokaniruttiyo lokavohāra lokapaññattiyo”ti. Rūpādidhammā pana vināpi lokasammutiṃ paccattasāmaññalakkhaṇavasena paññāpanato atthīti ayamettha attho.

Buddhānaṃ pana dve kathā sammutikathā ca paramatthakathā ca. Tattha satto, puggalo, devo, brahmātiādikā sammutikathā nāma. Aniccaṃ, dukkhaṃ, anattā, khandhā, dhātuyo, āyatanāni, satipaṭṭhānā, sammappadhānātiādikā paramatthakathā nāma.

Tattha yo sammutidesanāya sattoti vā...pe... brahmāti vāti vutte jānituṃ paṭivijjhituṃ niyyātuṃ arahattajayaggāhaṃ gahetuṃ sakkoti, tassa bhagavā āditova sattoti vā puggaloti vā posoti vā devoti vā brahmāti vā katheti. Yo paramatthadesanāya aniccanti vā dukkhanti vātiādīsu aññataraṃ sutvāva jānituṃ paṭivijjhituṃ niyyātuṃ arahattajayaggāhaṃ gahetuṃ sakkoti. Tassa aniccantiādīsu aññataraṃ katheti. Tathā sammutikathāya bujjanakasattassa na paṭhamam paramatthakathaṃ katheti. Sammutikathāya pana bodhetvā pacchā paramatthakathaṃ katheti. Paramatthakathāya bujjanakasattassāpi na paṭhamam sammutikathaṃ katheti. Paramatthakathāya pana bodhetvā pacchā sammutikathaṃ katheti. Pakatiyā pana paṭhamameva paramatthakathaṃ kathentassa desanā lūkhākārā hoti. Tasmā buddhā paṭhamam sammutikathaṃ kathetvā pacchā paramatthakathaṃ kathenti. Te sammutikathaṃ kathentāpi saccameva sabhāvameva amusāva kathenti. Paramatthakathaṃ kathentāpi saccameva sabhāvameva amusāva kathenti. Ayañhi -

“Duve saccāni akkhāsi, sambuddho vadatam varo;
Sammutiṃ paramatthañca, tatiyaṃ nupalabbhati”.

Tattha -

“Saṅketavacanaṃ saccaṃ, lokasammutikāraṇaṃ;
Paramatthavacanaṃ saccaṃ, dhammānaṃ tathalakkhaṇa”nti.

Aparo nayo - dve bhagavato desanā paramatthadesanā ca khandhādivasena,
sammutidesanā ca sappikumbhādivasena. Na hi bhagavā samaññaṃ atidhāvatī.
Tasmā “atthi puggalo”ti vacanamattato abhiniveso na kātabbo. Satthārā hi -

“Paññattiṃ anatikkamma, paramattho pakāsito;
Samaññaṃ nātidhāveyya, tasmā aññopi paṇḍito;
Paramatthaṃ pakāsento, samaññaṃ nātidhāvaye”.

Sesaṃ sabbattha uttānatthamevāti.

Puggalakathā niṭṭhitā.

ΠΑΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΗ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η παρούσα μετάφραση αποτελεί μέρος του PaliVerse Project, της πρώτης πλήρους και ενιαίας αγγλικής μετάφρασης του Κανόνα Πάλι, μαζί με τα Σχόλια (Aṭṭhakathā) και τα Υποσχόλια (Tīkā) και συνοδεύεται από διαδραστικά εργαλεία μελέτης. Το PaliVerse είναι ένα έργο σε εξέλιξη. Οι μεταφράσεις που δημιουργούνται με τεχνητή νοημοσύνη βελτιώνονται συνεχώς μέσω αναθεωρήσεων και σχολίων από ειδικούς. Το παρόν κείμενο αποτελεί την πιο πρόσφατη μετάφραση κατά την ημερομηνία λήψης.

Ημερομηνία δημιουργίας PDF: 14 Σεπτεμβρίου 2026

ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΘΕΣΕΤΕ ΤΗΝ ΠΗΓΗ

PaliVerse (2026). Σχόλια. 3. Ο Κανόνας της ανώτερης διδασκαλίας - Σχόλια. 5. Σχόλια για τα θέματα αντιπαράθεσης. 1. Συζήτηση για την ύπαρξη του «ατόμου» έχει ανακτηθεί από το paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος
Κέντρο Μελέτης και Πρακτικής Βουδισμού Τεραβάδα
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία εγγεγραμμένη στην Ελλάδα
Το παρόν PDF μπορεί να διανέμεται ελεύθερα για σκοπούς μελέτης και πρακτικής.

PaliVerse.org